ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

УДК 338.2 (477)

Лариса Олександрівна Збаразська,
канд. екон. наук
Інститут економіки промисловості
НАН України, Київ

НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

Світова економіка перебуває на етапі масштабних та динамічних змін, спричинених такими викликами, як четверта технологічна революція («industry 4.0» на базі кіберфізичних систем *CPS*), вичерпання невідновлювальних природних енергетичних та матеріально-сировинних ресурсів, загрозливий стан екологічного забруднення довкілля, поглиблення соціально-економічної нерівності, підвищення рівня соціально-політичної турбулентності як в окремих країнах, так і в регіональному та глобальному форматах. Усе це загострює конкуренцію між країнами, транснаціональними корпораціями (ТНК), регіональними політико-економічними утвореннями. Як наслідок, активізується пошук нових моделей економічного зростання, здатних забезпечити вихід національних й інтегрованих економік на якісно вищий рівень соціально-економічної ефективності. Саме до таких новітніх концепцій економічного розвитку належить неоіндустріальна (так звана «неоіндустріалізація»).

В історичному контексті її поява певною мірою завершує етап надмірного захоплення розбудовою у промислово розвинутих країнах (ПРК) так званих постіндустріальних економік з акцентом на прискореному розвитку сектору послуг, паралельно з виведенням значної частки промислових виробництв на економічні території з нижчими виробничими витратами. Виявилися притаманні постіндустріальній моделі обмеження для соціально-економічного розвитку країн. Зокрема, сектор послуг в економічному плані продемонстрував більшу волатильність динаміки та гірші характеристики щодо стабільності зайнятості під впливом декількох економічних криз кінця XX – початку XXI ст. Утім очевидним є внутрішній зв'язок неоіндустріалізації з концепціями постіндустріалізаційної економіки, насамперед щодо пріоритетного розвитку таких якісних організаційно-технологічних та соціально-економічних ознак, як масштабна інформатизація, інтелектуалізація виробництва, гнучкі форми та соціально-гуманістичні принципи організації економічної діяльності відповідно до вимог прогресивних тенденцій суспільного життя.

Структурні зміни у світовій економіці, спричинені нерівномірністю розвитку країн та посиленням конкуренції у глобальному масштабі, суттєво вплинули на ціни факторів виробництва, трансакційні витрати, обсяги і вектори торговельних потоків, а отже, на витрати та доходи промислового капіталу, сальдо інвестицій, інноваційну активність та ін. Досить відчутно негативні наслідки позначилися на економіці саме розвинутих країн, які суттєво втратили у темпах економічного зростання та його ефективності.

Одним із провідних чинників цих тенденцій стала світова фінансово-

© Л.О. Збаразська, 2016

економічна криза 2008-2009 рр. Так, зокрема, економічна криза та рецесія призвели до зменшення промислового виробництва в ЄС за п'ять років (2008-2013 рр.) на 12% [1, с. 21]. За даними Євростату, частка промисловості в загальній (по економіці ЄС-28) доданій вартості зменшилася з 16,8% у 2005 р. до 15,5% у 2014 р. [2].

Уряди багатьох країн змушені були досить кардинально переглядати базові концепції економічного, насамперед промислового, зростання у пошуках ефективніших шляхів до підвищення конкурентоспроможності, динамізму та гнучкості відповідно до нових викликів високої кон'юнктурної невизначеності, посилення глобальної конкуренції, зростання екологічних загроз, загострення конфліктів у соціально-політичній та гуманітарно-цивілізаційній сферах. Так, зокрема, активний процес адаптації промислової політики ЄС до новітніх трендів та викликів знайшов відображення у появі важливих загальноєвропейських актів, скерованих на переосмислення стратегії подальшого розвитку [3-4]. Проблеми світового промислового розвитку та шляхи їх вирішення вийшли на порядок денний глобальних профільних інституцій, зокрема UNIDO [5-6].

Нові промислові тенденції опинилися у полі зору наукової спільноти різних країн. Тільки за останні п'ять-десять років доробок вчених з актуальних аспектів розвитку промисловості та трансформації промислової політики значно збагатився [зокрема 7-9].

Дослідженням української специфіки промислового розвитку та промислової політики присвячено публікації фахівців провідних наукових установ – Інституту економіки та прогнозування [10-12], Інституту економіки промисловості [13-15], Інституту стратегічних досліджень [16-18]. Проте зарано говорити про завершеність наукового обґрунтування національної неоіндустріальної моделі.

Для України, яка має значний економічний потенціал і досить активно задіяна у світогосподарських процесах, стратегічно важливо уважно придивитися до неоіндустріальної концепції як новітньої моделі промислового «перезавантаження» (до її цільових установок, змісту основних завдань, ресурсних джерел, інституційних умов) та виробити власну модель її реалізації у специфічних умовах соціально-економічного розвитку, що склалися.

Мета статті – сформулювати концептуальне бачення національної моделі неоіндустріалізації з урахуванням як її ключових якісних ознак та завдань, так і особливостей стану й середньострокових перспектив розвитку української економіки та суспільства.

Відповідно у статті поставлено такі основні наукові завдання: аналітично виявити тенденції в промисловості України, які відіграватимуть провідну роль у неоіндустріальних сценаріях її системного оновлення; запропонувати ключові концептуальні положення щодо формування національної моделі неоіндустріалізації.

Специфіка української промисловості в контексті формування моделі неоіндустріалізації

За даними Держслужби статистики України [19], станом на кінець 2014 р. у промисловості діяло 12,4% усіх підприємств (42187 од.). Це на 4 тис. од. менше, ніж у сільському, лісовому та рибному господарстві; більш ніж удвічі менше аналогічного показника по секторах оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів.

Досить песимістично виглядає тренд кількості активних підприємств у промисловості України (рис. 1): упродовж 2012-2015 рр. їх частка в загальній

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

кількості активних підприємств в економіці зменшилася на 0,7 в.п. і станом на 01.11.2015 р. становить 6,1%.

Структура промислових підприємств за розмірами виглядає таким чином: великі – 0,7%, середні – 11,3, малі – 88%. Навіть при дуже малому значенні промисловий показник частки великих підприємств залишається найбільшим по економіці (довідково: відповідні показники по економіці в цілому склали 0,1; 4,7 та 95,2%). Загалом на промисловість припадає понад 58% великих, 11,4% малих та 30,1% середніх підприємств від загальної кількості по економіці. Зміни розмірної структури підприємств у промисловості України у 2010-2014 рр. подано в табл. 1.

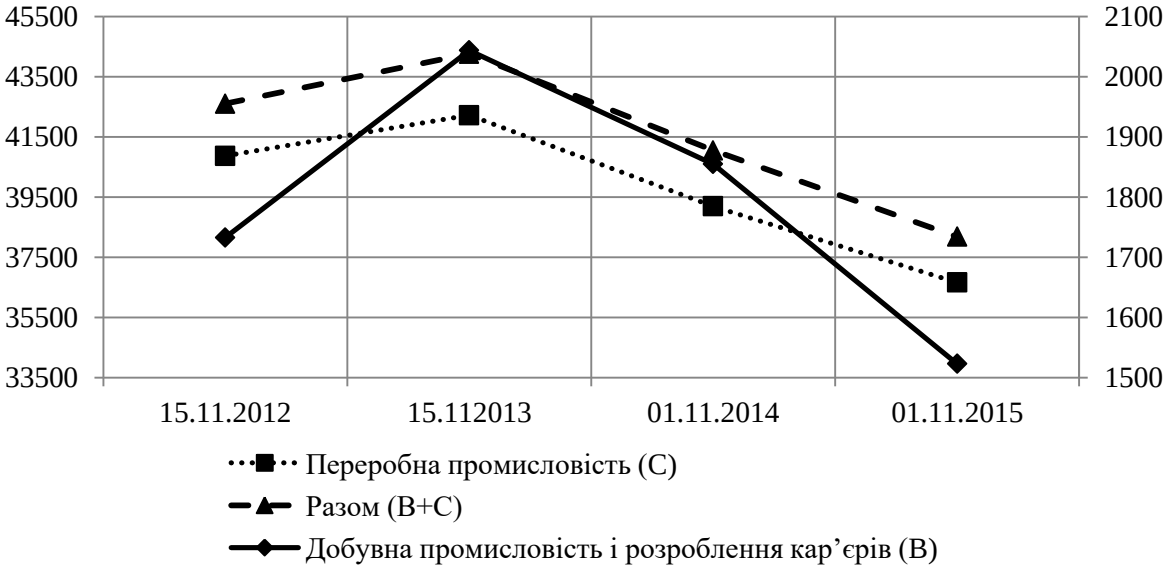

Складено за джерелом [19] .

Рис. 1. Динаміка кількості активних підприємств у промисловості України у 2012-2015 рр. (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя), од.

Таблиця 1

Структура підприємств (за розмірами) у промисловості України [1]

Рік	Частка підприємств відповідної групи (за розміром), % до загальної кількості		
	великі	середні	малі
2014*	0,7	11,3	88,0
2013**	0,8	11,3	87,9
2012	0,9	13,4	85,7
2011	0,9	12,6	86,5
2010	0,7	12,8	86,5

[1] Розраховано за даними джерела [19].

*Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

**У 2010-2013 рр. дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ та з урахуванням зміни підприємствами основного виду економічної діяльності у відповідному році.

Специфіка кількісної динаміки промислових підприємств полягає у пришвидшеному скороченні кількості великих підприємств – на 17% проти 12% взагалі. Водночас, як свідчить статистика, саме великі підприємства продукують дві третини доданої вартості у промисловості (2014 р.). На сектор малих підприємств (88%) припадає лише 5,4% створеної у промисловості вартості (по економіці − близько 2%). У національній економіці в цілому промислові підприємства виробляють третину (34,2%) доданої вартості, у тому числі великі – понад 50%.

Таким чином, ступінь економічної концентрації промислового виробництва в Україні є досить високим. Проте спадна тенденція існує. З урахуванням наявних пропорцій продукування доданої вартості скорочення частки великих промислових підприємств може призвести до подальшого зниження її обсягів.

Для промисловості України впродовж багатьох років характерною залишається нестійка та спадна динаміка виробництва, яка формується під впливом декількох внутрішніх та зовнішніх факторів. Як переважно експортоорієнтоване, промислове виробництво є надзвичайно чутливим до кон'юнктури світового ринку та ділової активності в цілому. Тому фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. і посткризова світова рецесія спричинили суттєві негативні наслідки для поточного стану та перспектив розвитку національної промисловості.

Показники динаміки промислового виробництва України наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Індекси промислової продукції за видами діяльності, % до попереднього року [1]

Вид діяльності	2011*	2012*	2013*	2014*	2015**
1	2	3	4	5	6
Промисловість (B+C+D)	**108,0**	**99,3**	**95,7**	**89,9**	**87,0**
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів (B)	**106,7**	**101,5**	**100,8**	**86,3**	**85,8**
Переробна промисловість (C)	**109,7**	**98,0**	**92,7**	**90,7**	**87,4**
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	103,2	100,8	95,0	102,5	89,3
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	106,7	94,1	94,1	98,6	92,0
Виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	107,4	101,0	102,7	96,0	88,9
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблки	96,4	81,6	89,2	78,7	80,9
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	128,0	96,0	80,7	85,8	84,8
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	98,6	107,3	111,8	101,9	92,4
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	113,4	93,8	97,4	91,2	92,8
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	111,0	96,5	94,7	85,5	83,9

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6
Машинобудування, крім ремонту та монтажу машин і устаткування	115,4	96,7	86,4	79,4	85,9
Виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин та устаткування	114,3	108,1	90,9	93,0	84,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря (D)	**103,1**	**100,9**	**98,9**	**93,4**	**88,0**

[1] Складено за даними джерела [19].

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя.

**Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

Серед агрегованих видів діяльності (коди B, C, D) найбільше зниження виробництва у 2014-2015 рр. зафіксовано у добувній промисловості − на 13,7 та 14,2% відповідно (на показнику 2015 р. певною мірою позначилося звуження статистичної бази через проведення АТО). Утім у 2015 р. намітилося певне, поки що дуже незначне, призупинення спадних тенденцій у промисловому виробництві.

Як і раніше, українська промисловість тримається переважно на виробництвах сировинно-матеріального спрямування з низьким ступенем технологічної обробки продукції, але яка має певний попит на внутрішньому та зовнішньому ринках. Серед виробництв переважно внутрішньої орієнтації відносну стабільність мають ті, що задовольняють життєво важливі (а тому відносно «негнучкі») потреби населення в основних продуктах харчування. Не поступаються також види діяльності, за високими обсягами споживання продукції яких традиційно негативно оцінюють загальний стан соціально-культурних уподобань населення (тютюн, спиртні напої).

Певне пожвавлення у галузях з виробництва електроустаткування, одягу, гумових виробів та деяких інших, очевидно, має зв'язок з активізацією державних замовлень для потреб Міноборони (утім прямих доказів не маємо).

Промисловість України залишається зоною високої цінової нестабільності та вагомим фактором розвитку інфляційних процесів в економіці. Характер цінових змін у промисловості України у 2013-2015 рр. відображено в табл. 3.

За останні три роки найбільший «стрибок» промислових цін спостерігався у 2014 р. (рік найбільш активної фази воєнно-політичного конфлікту). З одного боку, цьому передувала відносно повільна цінова динаміка 2012-2013 рр., з іншого − у такий спосіб виробники намагалися хоча б частково зменшити негативний вплив соціально-політичної ситуації на економічний стан виробництва. У 2015 р. цінова динаміка у промисловості трохи уповільнилася, але залишилася досить високою порівняно з індексами продукції та значно нижчою за індекс споживчих цін (143,3%). Такі цінові співвідношення, які є досить характерними для української промисловості, свідчать про використання промисловими виробниками цінового фактора для вирішення поточних фінансових проблем, спричинених зростанням витрат і скороченням обсягів продукції.

Основними визначальними чинниками цінового тренду та поточних коливань залишаються: цінова кон'юнктура світових ринків (насамперед для виробництв-експортерів), обмежений платоспроможний попит внутрішнього ринку

Таблиця 3

Індекси цін виробників промислової продукції у 2013-2015 рр.
(*грудень до грудня*), %

Показники	2013	2014*	2015**
Промисловість	101,7	131,8	125,4
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	105,8	124,3	117,6
Переробна промисловість	99,8	134,3	123,8
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря	105,2	128,5	133,2
Довідково: Індекс промислової продукції (промисловість B+C+D, % до попереднього року)	95,7	89,9	87,0

[1] Складено за джерелом [19].

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя.

**Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

(як на інвестиційну продукцію, так і на споживчі товари), курсова політика, ступінь товарної насиченості внутрішнього ринку (зокрема, вплив імпорту). Цінові сплески в енергетичній галузі (зокрема, у березні та вересні 2015 р.) тісно пов'язані з державним регулюванням.

Висока залежність цін виробників промислової продукції від зовнішньої кон'юнктури скоріше за все зберігатиметься з двох причин – необхідності збереження конкурентних позицій на зовнішніх ринках та просування на нові внаслідок переорієнтації зовнішньоекономічних зв'язків.

Висока цінова волатильність є деструктивним чинником для розгортання проектів інноваційно-технологічного напряму неоіндустріалізації, оскільки, по-перше, суттєво впливає на формування фінансових результатів підприємств – головне джерело забезпечення інвестиційно-інноваційних процесів, а по-друге, порушує картину цінових сигналів ринку для інвесторів.

Досить проблемною залишається сфера фінансів промислових підприємств. Офіційна статистика впродовж тривалого періоду фіксує негативні тенденції у формуванні фінансових результатів – зростання збитків, висока частка збиткових підприємств, зниження рентабельності продукції. Традиційно чинниками, що визначають ці тенденції, виступають нестійка динаміка виробництва/збуту, цін, невисока якість продукції, особливості оподаткування. Надзвичайно складна соціально-політична ситуація 2014-2016 рр. відіграє помітну роль каталізатора накопичення фінансових проблем у промисловості.

Так, за офіційними даними Держслужби статистики України [19], фінансовий стан промислових підприємств за 2014 – 9 місяців 2015 р. позначений тенденціями збитковості (без урахування підприємств АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО).

Промисловість у цілому завершила 2014 р. із від'ємним показником фінансового результату до оподаткування (понад 166 млрд грн), оскільки збитки (242,7) утричі перевищили прибутки (76,3). При цьому прибутковими були 63,3% підприємств. Цей показник фактично не відрізняється від 2013 р., хоча номінальні обсяги прибутку та збитку є зовсім іншими. Зокрема, фінансовий результат промисловості у 2013 р. був ще додатним (13,7 млрд грн). Таким чином, фінансовий ре-

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

зультат 2014 р. зумовлений не тільки структурними змінами у промисловому секторі внаслідок проведення АТО, але і прискореними темпами зростання збитковості порівняно з прибутковістю.

За січень-вересень 2015 р. у групі великих та середніх промислових підприємств частка прибуткових склала понад 60%. Кожне друге велике підприємство (48,2%) та понад 61% середніх підприємств отримали сумарні прибутки понад 83 млрд грн. Водночас отримані збитки (39% підприємств) удвічі перевищили показник прибутку і склали майже 168 млрд грн, що призвело до від'ємного фінансового результату до оподаткування (майже 85 млрд грн) у провідній групі промислових підприємств України.

Частки прибуткових/збиткових підприємств по видах промислової діяльності утримуються переважно в межах середніх значень (приблизно 60-65/40-35%) з незначними відхиленнями (у межах 2-4 в.п.). Утім найкращі показники частки прибуткових підприємств демонструють такі види діяльності (9 місяців 2015 р.), як виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармпрепаратів (84,1% при 100% прибуткових великих підприємств), текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (82,6%), виготовлення виробів із деревини, паперу та поліграфічна діяльність (70,6%), виробництво електричного устаткування (69%).

«Внески» окремих виробництв у номінальні обсяги прибутку/збитку переробної промисловості суттєво відрізняються, зазвичай відповідно до обсягів виробництва. Так, у 2014 р. майже третину (31,5%) отриманого прибутку забезпечили підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (частка у сумі збитку – 16%). Традиційно фінансово багате металургійне виробництво забезпечило п'яту частину прибутку (19,7%) та четверту (26,4%) – збитку. Трохи більше прибутку (22,3%) припадає на машинобудування (16,9% збитку). До трійки «лідерів за збитковістю» у 2014 р. увійшла також орієнтована на експорт хімічна галузь – 20,8% збитку переробної промисловості, що зумовлено передусім ситуацією з АТО. Кожну десяту гривню (9,7%) збитків принесло виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції; кожну дванадцяту (8%) − виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів. Питома вага інших виробництв у прибутку/збитку коливається в межах 1-5%.

За показниками 9 місяців 2015 р. галузева структура сумарного прибутку переробної промисловості майже не змінилася: підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – понад 29%; машинобудування – 21,1; металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування – 19,2; виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів − 9,5%. Таким чином, чотири виробництва забезпечили понад три чверті прибутку переробної промисловості України, а їх склад залишається майже незмінним.

Основними продуцентами загальнопромислового прибутку/збитку у промисловості є великі та середні підприємства (у 2014 р. відповідно 94 та 93,3% у загальному обсязі). Внесок малих підприємств залишається маловідчутним для фінансового стану промисловості – до 6% прибутку та 6,8% збитків. Водночас частка прибуткових серед них є більшою порівняно з великими та середніми – 64 проти 49%. Це можна розглядати як результат впливу ринкової регуляції, у той час як великі та середні підприємства частіше підпадають під державне регулювання, а економічна інерція, зумовлена

масштабами, не дозволяє їм швидко змінювати ринки та технології.

Протягом 2010-2015 рр. помітною є спадна динаміка загальнопромислового показника рентабельності виробництва з певними галузевими відмінностями. Зокрема, з рентабельної на збиткову перетворилася галузь з виробництва та постачання енергоресурсів (електроенергії, газу, пари). Діяльність з водопостачання, каналізації, поводження з відходами збільшила збитковість майже на чверть.

Щорічні коливання рентабельності у добувній промисловості зумовлені різною динамікою витрат та операційних прибутків залежно від ринкової кон'юнктури та інфляційних процесів. Однак провідною залишається тенденція суттєвого (у середньому у 5-7 разів) перевищення рентабельності добувної галузі порівняно з переробною (за 9 місяців 2015 р. – 14,8 проти 2,9%). Це значною мірою викликано високим ступенем монополізації добувних виробництв в Україні, а також специфікою здійснюваної державою економічної політики в цьому секторі.

Збитковість переробної галузі у 2014 р. (-0,6%) спричинена різким зменшенням результату від операційної діяльності майже утричі. Позитивну рентабельність мали лише харчове, текстильне, деревообробне, металургійне та фармацевтичне виробництва.

Крім змін ринкової кон'юнктури, на показники рентабельності у 2014 р., безумовно, мав вплив структурний чинник (унаслідок відсутності звітів підприємств АР Крим та зони проведення АТО на Донбасі).

За результатами 9 місяців 2015 р. у переробній промисловості в категорії збиткових залишилися два виробництва: хімічної продукції (-14,7%) та гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої продукції (-0,6). Інші виробництва змогли повернутися до показників рентабельної операційної діяльності, більш-менш наближених до значень попередніх років.

Традиційний експортер – металургійне виробництво – ледь утримується на межі рентабельності (2,6-2,8%). Крім фактора подій 2014-2015 рр., фахівці пов'язують ці явища з тривалою несприятливою кон'юнктурою світового ринку металопродукції (мінімум три роки поспіль), а також із проблемами сировинних ринків, які визначають зростання операційних витрат.

Слід також відзначити тренд порівняно високої рентабельності виробництва фармацевтичних продуктів і препаратів як наукоємної галузі, що розвивається у доволі висококонкурентному середовищі.

Однак низький рівень рентабельності більшості переробних виробництв упродовж тривалого періоду має негативний вплив на оцінку інвестиційної привабливості та формування внутрішніх фінансових можливостей інноваційного оновлення виробництва.

Промисловість України вже досить тривалий час перебуває в інвестиційно-інноваційній «комі». Не стали винятком і 2014-2015 рр. (табл. 4). Серед усіх агрегованих видів економічної діяльності промисловість має чи не найгірший показник освоєних інвестицій. Але, незважаючи на скорочення обсягу капітальних інвестицій, промисловість залишається провідною ланкою в їх структурі з економіки (третина загального обсягу).

Поворотним для згортання промислових інвестицій (як і по економіці в цілому) став 2014 р. Серед видів промислової діяльності приріст капітальних інвестицій у 2014 р. мали лише три виробництва: видобуток металевих руд (112,3%), текстильне (105,5%), фармпродуктів і фармпрепаратів (119,7%). Останні два мали позитивну динаміку і в попередньому році.

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

Таблиця 4

Капітальні інвестиції в економіці та промисловості України у 2013-2015 рр. [1]

Показники	Освоєно (використано) капітальних інвестицій у січні-грудні 2015 р.*, % до		Довідково: індекс інвестицій, % до попереднього періоду:	
	загального обсягу	січня-грудня 2014	січень-грудень 2014* до січня-грудня 2013	січень-грудень 2013 до січня-грудня 2012
Усього по економіці	**100,0**	**98,3**	**75,9**	**92,1**
У тому числі: **промисловість (B+C+D+E)**	**33,5**	**80,1**	**74,3**	**109,1**
у тому числі: добувна промисловість і розроблення кар'єрів (B)	20,5	73,9	73,4	92,9
переробна промисловість (C)	52,9	86,3	79,0	109,9
постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря (D)	25,0	72,3	70,3	122,9
водопостачання; каналізація; поводження з відходами (E)	1,6	123,2	34,7	131,8

[1] Складено за джерелом [19].

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

У 2015 р. приріст обсягу інвестицій зафіксований у галузях із відносно позитивною динамікою виробництва та фінансового стану (% до 2014 р.): текстильне виробництво (135,9), виробництво виробів із деревини, поліграфічна діяльність (150,0), виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (130,7), автотранспортних засобів (107,2), водопостачання, каналізація, поводження з відходами (123,2). Як мінімум три роки поспіль тенденція скорочення обсягів капітальних інвестицій спостерігається у машинобудівних галузях, а також у провідних виробництвах-експортерах – металургійному та хімічному. Це матиме негативні наслідки для стратегічного розвитку зазначених виробництв у контексті підвищення їх конкурентоспроможності.

Частка переробної промисловості у загальному обсязі промислових інвестицій упродовж 2014-2015 рр. зросла (з 49,6 до 52,9%), а добувної відповідно зменшилася (з 22,1 до 20,5%). Проте такі незначні коливання вказують на їх зумовленість поточними факторами, а не цілеспрямованою структурною політикою.

Надзвичайно малою залишається частка інвестицій, освоєних у галузі водопостачання, каналізації та поводження з відходами (у 2014-2015 рр. 1,0 та 1,6% відповідно). На тлі критичного технологічного стану цих виробництв та проблем з екологічним забрудненням в Україні структура капітальних інвестицій у промисловості потребує невідкладних і масштабних змін стратегічного значення.

За даними Держслужби статистики України [19], на кінець 2015 р. на підпри-

ємствах промисловості було зосереджено 13280,1 млн дол. США прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) − 30,6% від загального обсягу ПІІ в українську економіку. Протягом 2015 р. спостерігався відплив ПІІ з промисловості − їх обсяг зменшився на 15%.

Структура ПІІ в економіку /з економіки України в цілому та промисловість зокрема характеризуються надзвичайною нерівномірністю у галузевому та територіальному розрізах. Понад 85% ПІІ надійшло у переробну галузь; по різних країнах-інвесторах – від 80 до 99% інвестицій у промисловість України. До п'ятірки лідерів увійшли металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів (47%), виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (21%), виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (9,6%), машинобудування, крім ремонту і монтажу машин й устаткування (7%), виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (6,7%).

На кінець 2015 р. іноземні інвестиції (акціонерний капітал) нерезидентів в економіку України були сконцентровані у м. Києві (52,1%), Дніпропетровській (16,6%) та Донецькій (4,8%) областях.

Протягом 2010-2015 рр. динаміка інноваційної діяльності у промисловості мала неоднозначні тенденції (табл. 5).

Таблиця 5

Упровадження інновацій на промислових підприємствах України у 2010-2014 рр. [19]

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Упроваджено нових технологічних процесів, од.	У тому числі маловідходні, ресурсозберігаючі	Упроваджено у виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	Із них нових видів техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3
2014*	12,1	1743	447	3661	1314	2,5

* Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

Щорічно майже 90% підприємств не впроваджують інновації, тобто існують на старих технологіях і освоєній продукції. За даними ДСС України, найвищий рівень інноваційної активності у промисловості спостерігався на підприємствах переробної галузі (19,5% підприємств проти 16,1% у промисловості загалом). При цьому близько 48% впроваджували технологічні інновації, а чверть − нетехнологічні. Неоднорідними є ці процеси і в регіональному розрізі: так, зокрема, у 2014 р. частка інноваційно активних підприємств була найменшою у Закарпатській області (6%), а найбільшою – у Херсонській (24,2%).

Як свідчать дані табл. 5, відбулося досить виразне зрушення вбік упровадження нових видів техніки (за 2010-2014 рр. зростання удвічі). Тобто є підстави говорити про створення підґрунтя для технічного переозброєння як промис-

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

лового виробництва, так і інших видів діяльності в економіці. Натомість у впровадженні нових техпроцесів доволі виразним є певний «хвильовий» спад. Але необхідно звернути увагу на зростання цього показника у «воєнному» 2014 р. (навіть без урахування підприємств певних територій). Від 25 до 30% серед нових технологічних інновацій припадає на ресурсозберігаючі. Проте порівняно з 2005 р. кількість упроваджених ресурсозберігаючих технологій зменшилася на третину.

Не виключено, що посткризова інноваційна активність підприємств (хоч і дуже ще слабка) спричинена вимушеним пошуком нових техніко-технологічних можливостей для збереження або нарощування конкурентоспроможності. Утім недостатній рівень інтенсивності й ефективності впроваджених інновацій досить виразно характеризує динаміка показника частки інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої – скорочення на 20% при надзвичайно низьких значеннях (з 3,8 до 2,5%). Із загальної кількості підприємств, які впроваджували нові технології та продукцію, на ринок інноваційної продукції вийшли 75%. Лише кожне третє з них продавало інноваційну продукцію на експорт. Кожне четверте підприємство запропонувало продукцію, яка є новою для ринку, причому 40% її відправлено на експорт. Утім більшість підприємств (87%) реалізовували продукцію, яка є новою лише для самого підприємства.

Інноваційні процеси у промисловості сьогодні визначаються двома чинниками, а саме:

надзвичайно обмеженими фінансовими можливостями підприємств унаслідок погіршення їх фінансового стану (кошти підприємств залишаються основним джерелом фінансування – 86% у 2014 р.);

орієнтацією на придбання готових інноваційних продуктів для оновлення виробництва (машин, обладнання, програмного забезпечення) – на це витрачається близько двох третин загальних витрат на інноваційну діяльність (витрати на власні дослідження й розробки, так звані R&D, складають лише п’яту частину; придбання нових технологій – 0,6%).

Тобто інноваційна діяльність у промисловості здійснюється переважно в руслі наздоганяючої стратегії з використанням зовнішніх ресурсів.

Найважливішими індикаторами економічної результативності й ефективності промисловості як складової національної економіки є показники доданої вартості.

Як продуцент ВВП в економіці, протягом 2010-2014 рр. промисловість дещо поступилася своїми позиціями, на що вказує спадна динаміка промислової частки в загальноекономічному обсязі валової доданої вартості (рис. 2). Це відбувається на тлі зростання відповідного показника сільського, лісового та рибного господарств, а також видів діяльності сектору послуг (торгівля, транспорт та ін.).

У 2015 р. тенденція зменшення промислової частки у структурі ВДВ в економіці зберігалася: у ІІІ кварталі 2015 р. вона склала 21% [20].

Основною причиною формування зазначеної тенденції в Україні є поступове скорочення ВДВ у випуску промислової продукції (за цим показником вітчизняна промисловість демонструє відставання від індустріально розвинутих країн). Як зазначено вище, спадна тенденція промислової частки у ВДВ економіки характерна для більшості країн, зокрема, ЄС. Проте її провідні чинники, зміст та економічні наслідки мають суттєві відмінності, що важливо враховувати при формуванні національної моделі неоіндустріалізації.

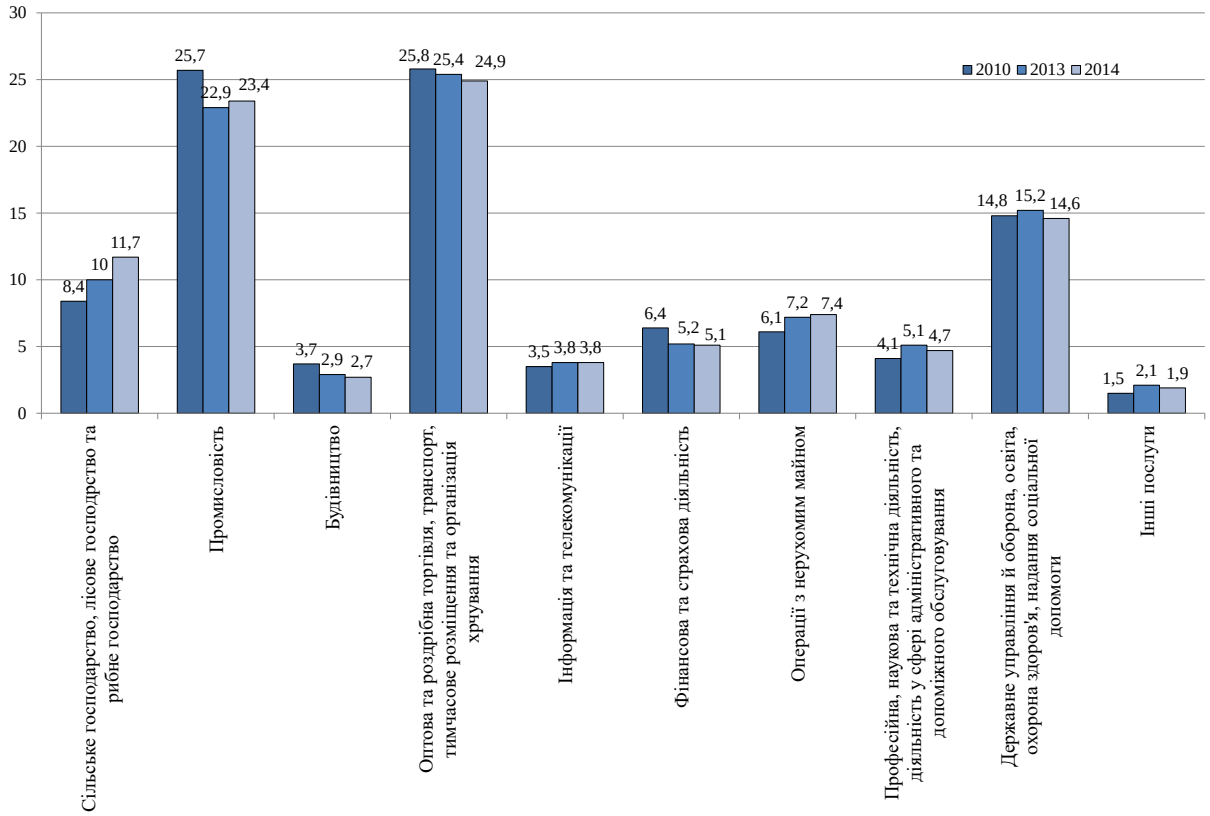

2014 р. – без урахування тимчасово окупованої АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

Складено за даними джерела [19].

Рис. 2. Структура валової доданої вартості в економіці України за видами економічної діяльності у 2010-2014 рр., %.

Період 2010-2014 рр. позначений скороченням (майже на 1%) частки переробної галузі у ВДВ економіки України порівняно із стабільними 15,5% в ЄС. Динаміка реальної ВДВ у переробній промисловості протягом 2014-2015 рр. випереджала темпи скорочення реальних обсягів ВВП по економіці (рис. 3).

У процесі аналізу офіційної статистики виявлено тенденцію випереджального скорочення фізичних обсягів доданої вартості у промисловості порівняно з економікою в цілому та стосовно випуску промислової продукції по всіх агрегованих галузях. Це свідчить про зниження ефективності промислової діяльності, ідентифікація причин якого потребує спеціальних досліджень. Утім основним чинником, безумовно, є зростання обсягів виробничих витрат (проміжного споживання) внаслідок технологічної відсталості та відповідно – зниження продуктивності праці.

Тобто зниження частки промисловості у ВДВ в економіці зумовлене переважно фактором зниження ефективності виробництва, а не зменшення його масштабів (хоча це також мало свій вплив). Це є принциповим питанням у контексті такого стратегічного напряму неоіндустріалізації, як включення в ефективні глобальні ланцюги доданої вартості (GVCs).

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

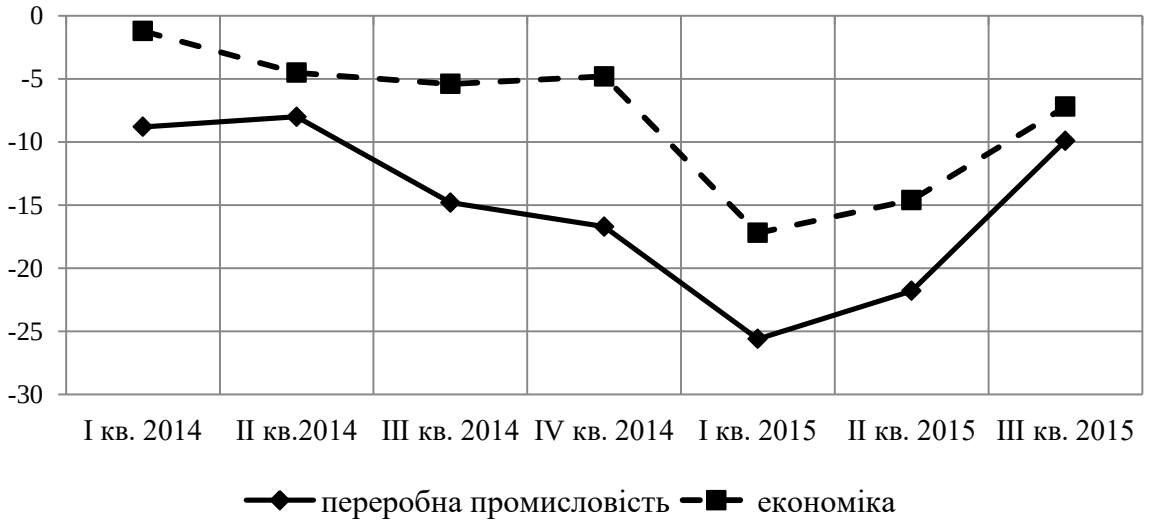

Складено за джерелом [19].

Рис. 3. Темпи скорочення реальних обсягів ВДВ у промисловості й економіці України (2014-2015 рр.)

Така динаміка ВДВ робить промисловість України непривабливою для ТНК, які виступають головними суб'єктами формування відповідних GVCs.

Доцільно звернути увагу на структуру промислової ВДВ.

Провідним продуцентом ВДВ у промисловості залишається переробна галузь (табл. 6). Утім від чверті до третини промислової доданої вартості припадає на добувний сектор. Це свідчить про збереження досить виразної сировинної орієнтації промисловості України.

Розподільна структура промислової ВДВ також змінюється − частка валового прибутку, змішаного доходу зростає, а оплати праці − відповідно зменшується. Аналогічні зміни спостерігаються й у більшості інших країн, особливо після кризи 2008-2009 рр.(у середньому у межах 2-3 в.п.). Водночас слід ураховувати, що оплата праці в Україні й без того має досить низький рівень. Беручи до уваги також загальний рівень промислового розвитку в Україні та абсолютні обсяги створеної вартості, наслідки подальшого скорочення питомої ваги оплати праці матимуть негативні ефекти.

Підсумовуючи досить побіжний аналіз найважливіших характеристик і тенденцій у промисловості України впродовж останніх років, слід зазначити таке.

Промисловість України має як спільні з іншими країнами, так і специфічні умови та тенденції, які доцільно враховувати при композиції національної неоіндустріальної моделі розвитку. За основними динамічними та структурними показниками промислове виробництво перебуває у досить критичному стані, який мало співставний із ПРК чи країнами, що динамічно розвиваються. Нинішня ситуація зумовлена інтегральним впливом чинників історичного (пострадянська економічна спадщина), трансформаційного (становлення ринкової моделі) та надзвичайного характеру (військово-політичний конфлікт на Донбасі).

Таблиця 6

Валова додана вартість за видами промислової діяльності, % до загального обсягу ВДВ у промисловості (у фактичних цінах) [1]

Вид промислової діяльності	Код за КВЕД	2010	2011	2012	2013	2014
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	26,8	30,4	27,3	28,1	24,9
Переробна промисловість	C	60,4	55,3	58,2	57,2	61,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря	D	12,8	14,3	14,5	14,7	14,1
Разом		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

[1] Розраховано за джерелом [19].

Виявлені проблеми характерні для промисловості України вже досить тривалий час, що свідчить про їх зумовленість системними чинниками та неефективність попередніх моделей промислових реформ і державного управління. Це слід розглядати як суттєвий аргумент актуальності неоіндустріалізації для України як новітньої моделі економічного розвитку в умовах розгортання нових викликів національного та глобального масштабу.

З огляду на масштаби загальних втрат промислового виробництва в Україні (в обсягах продукції, галузевій структурі, ефективності) національна концепція неоіндустріального розвитку має базуватися на ідеї комплексного промислового відродження – *реіндустріалізації.* Але це ні в якому разі не повинно тлумачитися як повернення до характеристик промислового виробництва радянської доби, які були зумовлені принципово іншими цілями, завданнями, структурними параметрами функціонування. Йдеться про повернення промисловому сектору провідної ролі в забезпеченні зростання й ефективності національної економіки у новітніх умовах глобального господарства та глобальної конкуренції.

Нижче викладено ключові положення авторського бачення національної концепції неоіндустріалізації.

Концептуальні засади неоіндустріалізації в Україні

Стратегічна мета, цілі та завдання неоіндустріалізації.

Стратегічна мета неоіндустріалізації в Україні полягає у відродженні промислового виробництва як провідної та високоефективної системної компоненти національного господарства і рівноправного суб'єкта новітніх світогосподарських процесів. Це передбачає перехід до нової моделі зростання та розвитку.

Факторами економічної динаміки за неоіндустріальною моделлю мають стати:

у виробничо-відтворювальному аспекті − конкурентні технологічні та продуктові інновації; R&D (в економіці загалом та промисловості зокрема); людський та соціальний капітал;

у макроекономічному аспекті − динамічний і структурно виважений (збалансований) внутрішній попит (з домінантою кінцевого споживання продукції інвестиційної та споживчої груп); експорт (зовнішній попит) в економічно ефективних обсягах та структурі;

у міжнародному аспекті − наукова та виробнича кооперація, насамперед у

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

сфері НДР та високотехнологічних виробництвах; інтеграція у сучасні виробничо-господарські структури (ТНК, мережеві утворення, кластери тощо).

Особливу увагу слід приділити фактору людського капіталу. Принциповою ознакою системи факторів зростання у національній моделі неоіндустріалізації має стати залучення людського капіталу високої якості. Найперша умова для цього − відмова від дешевого фактора «праця» як визначальної властивості та джерела конкурентних переваг українського промислового виробництва. Цього об'єктивно потребує сама ідея неоіндустріального розвитку як такого, що ґрунтується на новітніх технологічних укладах із використанням робочої сили, здатної до високопродуктивної інтелектуально-творчої діяльності. Відповідно зростає її вартість, що має відображатися у високому рівні оплати праці. До того ж в Україні за два десятки років ринкової переорієнтації потенціал дешевої праці як чинника формування конкурентної ціни продукції вичерпано. Про це свідчать, зокрема, низькі показники середньої зарплати порівняно з ПРК та тими, що розвиваються, активні процеси трудової еміграції, перетікання працівників із промисловості в галузі економіки з відносно вищою оплатою праці, втратою інтересу до навчання за інженерно-технічними спеціальностями у ВНЗ тощо.

Як суспільно значущий проект розвитку, неоіндустріалізація має забезпечити послідовну реалізацію стратегічних соціально-економічних інтересів суспільства, держави, бізнесу, серед яких:

зміцнення позицій держави як суверенного суб'єкта геополітичних та геоекономічних трансформацій;

гарантування належного рівня національної безпеки, насамперед її фінансово-економічної складової;

поглиблення економічної інтеграції у міжгалузевому, міжрегіональному (внутрішньому й міжнародному) та глобальному форматах як чинника мультиплікативних позитивних ефектів у ресурсоспоживанні та створенні доданої вартості;

забезпечення нової якості робочих місць та соціально-трудових відносин як основи нової мотивації до праці, професійного вдосконалення та підвищення рівня життя;

ефективна реалізація імперативу екологізації промислового виробництва і продукції;

формування паритетного діалогу та партнерського співробітництва суспільного, державного та бізнесового секторів у процесах стратегічного розвитку економіки;

досягнення стійкого конкурентного статусу на стратегічно визначальних (важливих) ринках.

Деталізація (специфікація) цілей неоіндустріалізації має бути безпосередньо орієнтована на розв'язання виявлених актуальних проблем промислового зростання та розвитку. Для формування концептуальної моделі неоіндустріалізації як національного економічного проекту вихідною має бути ознака рівня економічної системи. Саме на різних господарсько-управлінських рівнях (макро-, мезо-, мікрорівень) виявляються групи особливих інтересів, які конкретизуються в особливих завданнях, формуються специфічні цільові пріоритети та можливості для їх реалізації, виникають якісно відмінні економічні ефекти й ризики. Нарешті, для кожного рівня формується специфічне інституційне середовище, насамперед управлінська структура, законодавчо-нормативне забезпечення тощо.

З урахуванням специфіки економічної ситуації у національній економіці та зумовлених цим проблем до актуального

переліку цілей неоіндустріалізації доцільно включити такі (у дужках зазначено основні цільові індикатори):

на макрорівні:

підвищення ролі промисловості у загальних результатах й ефективності національної економіки (збільшення промислової частки ВДВ у загальному обсязі по економіці; випереджальні темпи зростання обсягів промислової продукції, ВДВ, продуктивності праці);

структурний розвиток промисловості на основі високоефективних видів промислової діяльності за такими суспільно значущими цільовими пріоритетами, як економічна безпека, глобальна конкурентоспроможність, ресурсоефективність, інноваційність, екологічність та ін. (збільшення частки наукоємних та високотехнологічних виробництв; відносне скорочення споживання критичних ресурсів; оптимізація співвідношення виробництв продукції основних промислових груп (за призначенням);

збільшення впливу інноваційного чинника на зростання, розвиток та конкурентоспроможність промисловості (зростання частки інноваційної продукції в обсягах реалізованої; підвищення рівня наукоємності промислового виробництва; збільшення присутності національного виробництва на світовому інноваційному ринку);

якісне оновлення торговельно-економічного балансу експорту/імпорту промислових товарів і послуг за рахунок кардинальних змін їх обсягів і структури (позитивна динаміка сальдо експорту/імпорту за високотехнологічними видами продукції; рівень критичної залежності від експорту/імпорту за окремими товарними групами; рівень продуктової та територіальної диверсифікації експорту);

формування ринку праці, адекватного попиту «індустрії 4.0», насамперед, у частині висококваліфікованих фахівців з новітніх промислових технологій (позитивна динаміка попиту економіки на фахівців з авангардних технологій; приріст високотехнологічних робочих місць);

на мезорівні (окремі виробництва, регіони, господарсько-виробничі утворення):

формування якісно нової структурно-технологічної бази промислових виробництв на основі комплексного впровадження новітніх інноваційних технологій (зростання частки продукції, виробленої з використанням прогресивних технологій; поліпшення технологічних характеристик виробництва – енерго- та ресурсоспоживання, гнучкості, тривалості виробничого циклу, рівня екологічного навантаження та безпеки умов праці тощо);

формування внутрішніх ефективних «ланцюжків вартості» на основі вдосконалення організаційно-економічних та інституційних умов здійснення міжгалузевих зв'язків у промисловості;

створення локальних (у межах адміністративних територій або міжтериторіальних кооперацийно-інтеграційних утворень) сучасних промислових комплексів як важливого чинника соціально-економічного розвитку конкретних територій та громад;

забезпечення нової якості промислової інфраструктури-логістичної, маркетингово-збутової, науково-інноваційної, бізнес-інфраструктури;

на мікрорівні:

формування/нарощування стратегічних конкурентних переваг (позитивна динаміка наукоємності виробництва та інноваційної активності; збільшення присутності на глобальних ринках високотехнологічної продукції; наближення до світових показників виробничого ресурсоспоживання та екологічності);

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

розширення можливостей задоволення диференційованого споживчого попиту на промислові товари та послуги (підвищення рівня диверсифікації виробництва; зростання частки ІКТ у маркетингово-збутовій діяльності);

зміцнення позицій на ринках, що динамічно розвиваються;

участь в ефективних «ланцюжках створення вартості» різного просторового (національні, регіональні та глобальні) та організаційно-господарського формату.

Визначені для кожного рівня цілі доцільно конкретизувати у формі завдань із визначенням необхідних кількісних та якісних результатів (з урахуванням вихідних умов, етапу здійснення та доступних ресурсів).

У межах формування національної концепції неоіндустріалізації можуть бути запропоновані поетапні завдання для реалізації на загальноекономічному рівні.

На першому етапі (до 2020 р.) *ключовим є завдання зупинення системної деградації промислового виробництва (деіндустріалізації) та виявлення потенційно ефективних осередків зростання (розвитку).* Це передбачає: збереження основних факторних ресурсів промисловості (які мають економічний потенціал для конкурентоспроможного функціонування й розвитку), дієвих каналів і механізмів їх руху та відтворення; невідкладну реалізацію фінансово доступних модернізаційних проектів для оновлення основного капіталу; ревізію ефективності наявних ринків збуту та комплексну підготовку до поступової дифузії у нові товарні сегменти; поліпшення експлуатаційного стану та початок реалізації проектів розвитку об'єктів промислової інфраструктури загальнодержавного значення. Успішність вирішення цього завдання відображається в утриманні економічних показників промисловості у межах стабільно позитивних трендів обсягів й ефективності виробництва. З урахуванням ретроспективи характеристик національної промисловості та тенденцій промислового розвитку у світі такими індикаторами можна визначити показники: стабілізації промислової частки ВДВ в економіці у межах 25-27%; стабілізації частки переробної промисловості у промислових обсягах (випуску − не менше 80%, ВДВ – 60-65, реалізованої продукції – 65-70%); збільшення частки машинобудування у промисловості до 15%; забезпечення щорічних індексів продукції у межах 3-5% приросту.

На другому етапі (2020-2025 рр.) ключовим завданням має стати *формування базових платформ неоіндустріального розвитку – інноваційно-технологічної, ресурсної, інформаційно-комунікаційної, структурної, організаційної, інституційної.* Вирішення завдань другого етапу відображається у зростаючій динаміці показників, які характеризують рівень та якість інноваційної активності, інвестицій, ресурсоспоживання, структурних змін, організації виробничих й управлінських процесів. Для української промисловості прийнятними індикаторами можна визначити такі: динаміка інвестицій та інновацій – на рівні країн, що динамічно розвиваються на інноваційно-інвестиційній основі; ефективність структурних пропорцій виробництва та відтворення − на рівні конкурентоспроможних та високодинамічних промислових секторів; зростання кількості освоєних унікальних промислових технологій; динамічне скорочення обсягів споживання критичних/стратегічно важливих ресурсів; збільшення частки нових енергоресурсів та композиційних матеріалів у структурі промислового ресурсоспоживання. Узагальнююча оцінка успішності вирішення завдань другого етапу − поліпшення рейтингових позицій України за базовими

індикаторами ефективності в рейтингу глобальної конкурентоспроможності.

На третьому етапі (2026-2030 рр.) ключове завдання – *повномасштабна реалізація суспільно узгоджених сценаріїв системного неоіндустріального розвитку національної економіки.* Успішність реалізації завдань цього етапу характеризується досягненням якісно нових та стійких трендів динаміки виробництва, інвестицій, інновацій, ресурсоефективності, якості структури (у різних аспектах), участі у міжнародній торгівлі та розподілі праці (нові геоекономічні позиції). Узагальнені індикатори: у глобальному вимірі – набуття певних топ-позицій у регіонально-глобальних рейтингах економічного розвитку та конкурентоспроможності (за найважливішими ознаками/стратегічними напрямами розвитку); у локальному вимірі – забезпечення основних індикаторів розвитку національної промисловості на рівні середніх показників ТОП-20(50) промислово розвинутих країн.

Пріоритетні напрями неоіндустріальної стратегії промислового розвитку

Інноваційно-технологічні домінанти

Упровадження інноваційних технологій сучасного світового рівня має стати провідним напрямом національної неоіндустріальної стратегії економічного розвитку. Це зумовлюється як масштабними втратами основного капіталу, так і відсутністю сучасної технологічної платформи для якісно іншої моделі зростання й розвитку виробництва. Світова практика свідчить про визначальну роль інновацій у забезпеченні нової динаміки й ефективності як промисловості, так і економіки в цілому. Це підкреслено, зокрема, в останній доповіді щодо Глобального індексу інновацій – 2016 «Перемагаючи з глобальним нововведенням»: «Інновація зараз широко визнається як центральний драйвер (рушій) економічного зростання і розвитку. З моменту першого випуску GII наука і нововведення стали більш відкритими, партнерськими і географічно розповсюдженими» [21]. Як правило, до першої десятки глобальних інноваторів входять країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку, що підкреслює нерозривний зв'язок нововведень з ефективністю.

Інновації суттєво поліпшують якість задіяних факторів виробництва. А це, як доведено багатьма науковими дослідженнями, є визначальним для зростання, ефективності та конкурентоспроможності будь-якої сучасної економіки. Неоіндустріалізація має забезпечити зростання інтенсивності інноваційних процесів та швидкість міжгалузевого розповсюдження інновацій як ключових чинників підвищення конкурентоспроможності.

Надзвичайну актуальність інноваційного поступу для України унаочнює динаміка національних показників Глобального індексу інновацій *(Global Innovation Index – GII)* [21-23]. Протягом 2013-2016 рр. Україна поліпшила свої рейтингові позиції, піднявшись із 71 місця (2013 р., 142 країни) на 56 (2016 р., 128 країн). У 2014-2015 рр. ці позиції визначалися відповідно 63 (143 країни) та 64 місцями (141 країна). Утім це не можна вважати рівнем, адекватним потребам та потенціалу вітчизняної економіки.

Стратегічні напрями оновлення технологічного укладу промислового виробництва (як і інших галузей реального сектору економіки) об’єктивно мають визначатися з урахуванням декількох чинників.

По-перше, це загальні тренди розвитку та доступність сучасних технологій, які «витискують» традиційні матеріали, методи обробки та композиції про-

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

дукції, форми організаційно-виробничих та ринкових комунікацій тощо. Країни, які обрали інноваційну модель неоіндустріалізації, фокусують технологічні стратегії на впровадження у промислове виробництво нано-, біо-, інформаційних технологій. Ці технології мають нині достатній рівень практичних розробок, придатних для ефективного запровадження у виробництво, і забезпечують відчутні ефекти за такими показниками, як енерго- та ресурсозаощадження, ресурсоефективність, якість продукції, екологічна безпека та ін.

По-друге, це чинник структурної специфіки національної економіки (промисловості). Відстала галузева структура (за видами виробництв) об'єктивно стримує процеси інновацій, суттєво впливає на їх інтенсивність й економічні результати. Як свідчить світова економічна практика, найбільш інноваційно активними є новітні високотехнологічні виробництва, зокрема у сфері ІКТ, авіа- та ракетно-космічній галузі. Саме в авангардних галузях новітні технології утворюють системну платформу для їх розвитку, охоплюючи всі етапи та функції виробництва. У традиційних галузях більш поширеною є локальне використання технологічних інновацій для поліпшення окремих економічних характеристик виробництва чи продукції.

Зважаючи на структурні недоліки національної економіки загалом і промисловості зокрема, технологічні інновації неоіндустріального спрямування (на основі нано-, біотехнологій та ІКТ), ймовірно, відчуватимуть стримуючий тиск структурної деградації. Тому їм мають передувати кардинальні структурно-галузеві зміни. Останні, у свою чергу, неможливі без масштабних і комплексних інновацій. Це «замкнене коло» унаочнює необхідність цілеспрямованого поєднання зусиль держави та бізнесу в системному розв'язанні проблем структурно-технологічного розвитку.

По-третє, важливу роль відіграє чинник наявності необхідного науково-технічного, фінансового, кадрового забезпечення. Технологічні інновації, як правило, потребують значних науково-дослідних розробок (R&D), фінансових витрат та висококваліфікованих фахівців, достатньо вмотивованих рівнем оплати праці.

У визначеній перспективі (до 2030 р.) домінантами технологічних інновацій у промисловості мають стати нові технології, на основі яких буде забезпечено: конкурентний рівень енерго- та ресурсоспоживання; нормативно прийнятні (за національними або міжнародними стандартами) параметри екологічного навантаження на довкілля; поліпшення умов та безпеки праці; необхідний для просування на світові ринки рівень відповідності продукції міжнародним вимогам (технічним умовам, стандартам), насамперед, у межах угод про СОТ та Асоціацію з ЄС. Таким чином, має бути сформований новий технологічний базис промислового виробництва з провідною роллю сегментів п'ятого та шостого технологічних укладів.

Серед новітніх технологій, які мають бути широко використані як складова сучасної технологічної платформи неоіндустріального розвитку, − цифрові технології, які принципово змінюють форми і методи виробничих, бізнесових, управлінських комунікацій. Це, у свою чергу, стає чинником скорочення трансакційних витрат, а зрештою – збільшення ефективності економіки.

Увага до питання ефективного розвитку цифрових технологій у світі зростає. Так, саме цій проблемі присвячено річну доповідь Світового банку «Цифрові дивіденди» (2016 р.) [24]. Як зазначають автори доповіді, цифрові технології

стрімко розвивалися останні два десятиліття й викликали великий ажіотаж щодо можливостей, які надає епоха цифрових технологій. Однак розповсюдження довгоочікуваних виграшів, таких як підвищення продуктивності, розширення можливостей для бідних та середнього класу, підзвітність органів влади та компаній, виявилося не таким широким, як очікувалося. Зокрема, один із керівників роботи з підготовки доповіді Дипак Мішра (Deepak Mishra) підкреслює: «Ми поділяємо оптимізм Силіконової долини, коли це стосується трансформаційного потенціалу цифрових технологій. Але не «вигідного» погляду, що вигоди є гарантованими та автоматичними. Ми вважаємо, що перетворення цифрових інвестицій на дивіденди є набагато важчим, ніж про це говорили багато експертів» [25]. Як стверджується у доповіді Світового банку, подолання цифрової нерівності має стати загальносвітовим пріоритетом з метою забезпечення зростання, створення робочих місць та підвищення якості послуг. Водночас наголошується, що ймовірність отримання «цифрових дивідендів» збільшиться, якщо країни будуть приділяти позамережевим факторам не менше уваги, ніж технологіям.

Активізація фактора R&D у контексті інноваційної моделі неоіндустріалізації

Будь-яким практичним інноваціям передує фаза НДДКР (R&D). Саме ця сфера стає нині ареною найгострішої глобальної конкурентної боротьби держав і корпорацій. На даному етапі наука виконує свою роль продуктивної сили через глибоку інтеграцію з потребами конкретного виробництва. Важливою економічною властивістю R&D є їх здатність до мультиплікативних ефектів в економіці: дослідження та розробки, здійснені в одній галузі, впливають на показники інших галузей та економіки в цілому. Міжгалузеві R&D ефекти виникають завдяки різним каналам передачі, основні серед яких − торгівля товарами та послугами, обмін патентами, використання інновацій.

Практичне задіяння цього фактора для забезпечення зростання й розвитку новітнього виробництва в Україні є досить складним завданням в умовах майже повної втрати потенціалу науково-технічної сфери та фінансово-бюджетних проблем. Його вирішення потребує певного часу, ресурс якого давно вичерпаний. Тому, враховуючи досвід інших країн та тенденції формування регіональних і глобального науково-інноваційного простору, найближчі перспективи промислових технологічних інновацій в Україні доцільно пов’язувати з активною кооперацією та інтеграцією у науково-технічні, фінансові, виробничі структури. Зокрема, з підписанням Угоди про Асоціацію з ЄС відкривається можливість залучитися до активнішої участі у програмах науково-технічного розвитку ЄС, що має сприяти реальній інтеграції України у європейський дослідницький простір. Нині Україна має довготермінові договори з ЄС щодо співробітництва у сфері досліджень та технологій (S&T) і має статус асоційованого члена рамкової програми *Horizon 2020.* Особливий інтерес у контексті реалізації неоіндустріальної моделі становить участь вітчизняних науковців у проектах блоку «Індустріальне лідерство», спрямованих на забезпечення лідерства у промислових технологіях за допомогою спеціальної підтримки найсучасніших технологій (ІКТ, нано- та біотехнологій, розробки нових матеріалів тощо). Розширюються також можливості співпраці із Стратегічним форумом з міжнародного співробітництва у сфері науки і технології (*Strategic Forum for International Science and Technology Cooperation − SFIC*) [26].

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

Крім нарощування потенціалу власних R&D, доцільно передбачити можливості ширшого використання такого інноваційного ресурсу, як високотехнологічний імпорт. Цей підхід має достатньо науково-аналітичних і практично підтверджених аргументів щодо позитивних результатів інноваційного розвитку економік[1].

Залучення зовнішніх R&D через імпорт інноваційних технологій і продукції має бути ефективно використаний для стабілізації та модернізації багатьох промислових галузей. Для цього необхідно всебічно (через митно-тарифні, податкові, фінансові, зовнішньоторговельні інструменти) на певний час полегшити умови для високотехнологічного імпорту. Ці тактичні заходи слід розглядати як компенсатори дефіциту необхідних ресурсів та часу на організацію власних R&D сучасного світового рівня. Водночас наявні бюджетні кошти доцільно сконцентрувати на підтримку науково-технічних напрямів, які визначатимуть розвиток власних високотехнологічних виробництв.

Пріоритетні структурні перетворення

Як зазначено вище, існуюча структура української економіки у будь-якому аспекті (галузевому, факторно-ресурсному, зовнішньоторговельному, організаційному) є такою, що не відповідає сучасним потребам економічного розвитку країни. Тому надзвичайно важливо розглядати комплексні структурні зміни як безумовний пріоритет неоіндустріалізації.

Галузевий аспект (промислові виробництва)

Як свідчить виконаний аналіз, більшість економічно розвинутих країн та країн, що динамічно розвиваються, роблять стратегічну ставку у власних моделях неоіндустріалізації на високотехнологічні виробництва, що продукують найбільшу частку доданої вартості, мають зростаючі ринки збуту, задовольняють соціально-трудові й екологічні вимоги суспільства. І хоча глобальна конкуренція зміщується саме в ці галузі, активність щодо освоєння та розвитку цих виробництв тільки посилюється. Питання лише в тому, в який економічний спосіб це відбувається: за рахунок прискореного копіювання прогресивних технологій у діючому виробництві, власного нарощування науково-технічного потенціалу, масового залучення інноваційно наповненого іноземного капіталу, внутрішніх цільових інвестицій тощо. Методи та інструменти, які залучаються, спрямовані або на посилення наявних конкурентних переваг, або на формування нових, із високим стратегічним потенціалом.

Принциповим для розв'язання проблеми структурних змін залишається питання участі держави (функція, масштаб

[1] Так, у роботах J. Bernstein, P. Mohnen [27], D. Coe, E. Helpman [28], D. Guellec, van Pottelsberghe de la Potterie B. [29]; N. Sakurai, E. Ioannidis, G. Papaconstantinou [30] та ін. було виявлено стійкі позитивні зв'язки між імпортом технологій та темпами приросту продуктивності праці. У роботі [31] F. Castellacci доведено, що малі економіки отримують більший ефект від імпорту прогресивних технологій порівняно з ефективністю внутрішніх інвестицій в інновації. І хоча за масштабами українська економіка не належить до малих, нині, з урахуванням наявних економічних втрат й інвестиційних обмежень, вона умовно може бути віднесена до цієї групи. Відтак, зазначені ефекти від імпорту технологій є досить імовірними. В Україні такі аналітичні дослідження практично не здійснювалися. Окремі спроби вітчизняних науковців (наприклад [32]) стикнулися з проблемою інформаційно-статистичного забезпечення. Однак було виявлено, що в українській економіці та промисловості ці ефекти майже непомітні. Такий висновок цілком логічно укладається в загальну модель господарювання, орієнтовану на перерозподіл рентних доходів монопольного походження і, як наслідок, на інноваційну пасивність.

втручання, форми впливу). Як правило, в економічній політиці різних за рівнем й устроєм країн завжди присутні інструменти, що працюють як каталізатори розвитку авангардних галузей.

Специфіка української ситуації у проблемі визначення пріоритетних для розвитку високотехнологічних виробництв зводиться до вибору не стільки з тих, які вже маємо, скільки з тих, які необхідно мати для забезпечення певних суспільних цілей. На нинішньому етапі серед таких цілей мають домінувати національна безпека, економічний суверенітет, якість життя (включно з екологічною складовою).

Відповідно неоіндустріалізація має прискорити розвиток високотехнологічних виробництв, які забезпечують досягнення зазначених цілей (оборонно-промисловий комплекс, ракетно-космічна галузь, енергетичне, транспортне, медичне машинобудування, виробництво екологічних харчових продуктів та фармакологічних препаратів).

Недоцільно проігнорувати той шанс, який надають активізації структурних процесів в економіці та промисловості події на Донбасі. Поштовх для розвитку, який вимушено отримала вітчизняна оборонна промисловість, має принести відчутні зміни щодо піднесення наукоємних галузей та збільшення випуску високотехнологічної продукції, зокрема, подвійного використання.

Становленню й економічному піднесенню високотехнологічних виробництв у межах реалізації національної неоіндустріальної моделі має сприяти утворення ефективних виробничих ланцюжків доданої вартості, промислових кластерів, регіональних ланок національної інноваційної системи.

Особлива увага має бути приділена розвитку сектору ІТ-індустрії. Загальновідома його роль у зростанні економік не тільки промислово розвинутих країн, але і насамперед так званих нових індустріальних (Індія, Китай, Індонезія та ін.). Рівень конкурентоспроможності ІТ-індустрії є вагомим аргументом у вирішенні питання для іноземних інвесторів про вкладання в країну грошей.

Сучасний стан його розвитку в Україні досить високо оцінюється у міжнародних порівняннях[1]. Тож необхідно використати інтелектуальний капітал вітчизняних фахівців для розвитку ІТ-індустрії як ефективного елемента прогресивної структури економіки.

Трансформація міжнародного економічного співробітництва

Використання потенціалу економічної інтеграції та глобалізації для прискорення розвитку національних економік є важливим напрямом сучасних економічних стратегій багатьох країн із різним рівнем конкурентоспроможності. В умовах високого ступеня відкритості ринків, розширення торгівлі, поглиблення міжнародного розподілу праці розвиток економіки будь-якої країни визначається сполученням ендогенних та екзогенних факторів зростання. Тому в національній моделі неоіндустріалізації мають бути передбачені стратегічно значущі напрями інтеграції національного виробництва у світові економічні процеси та структури. Йдеться насамперед про так звані «глобальні вартісні ланцюжки» (*Global value*

[1] У даному аспекті становить інтерес інтерв'ю А. Гундера, Президента Американської торгової палати в Україні, про розвиток вітчизняної ІТ-індустрії: «Это армия интеллектуалов, которые меняют мир. Это высшая математика. Уровень подготовки украинских программистов очень хороший. Но нужны дальнейшие инвестиции в образование и профессиональное развитие. Официально в области IT в Украине работает более 75 тысяч человек. Это много. И, знаете, немец, который едет в своем BMW, не догадывается, что система его авто разработана здесь. Или мы с вами смотрим мировые кинопремьеры и не подозреваем, что анимация для картин создана украинскими специалистами» [33].

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

chains – *GVCs*) та «глобальні постачальні ланцюжки» (*Global supply chains – GSCs*). За оцінками фахівців [34], глобальна торгівля скеровується ТНК, на які нині припадає близько 80% обсягу світової торгівлі. І саме ТНК вирішують, які країни будуть активними учасниками процесу створення доданої вартості, а які залишатимуться осторонь.

За останні два десятиліття процеси розвитку *GVCs* значно активізувалися, що пояснюється економічною глобалізацією. Ці ланцюжки як форми поглиблення економічної інтеграції суттєво еволюціонували та стали одним із індикаторів успішності (конкурентоспроможності) національних економік. Вони забезпечують певні виграші для розвитку країн, що дає підстави дослідникам та розробникам економічної політики розглядати їх як драйвери для вирішення проблем зростання ефективності.

Економічна роль *GVCs* пов'язана з їх впливом на зайнятість, витрати та доходи виробництва (економіки), загальні умови міжнародної торгівлі, інвестицій та конкуренції. При цьому вирішального значення набуває позиціонування країни у *GVCs* – на початкових стадіях (R&D, дизайн), безпосередньо у виробничому процесі, на стадії надання послуг споживачам продукції. У сучасному виробництві початкові стадії передбачають використання інтелектуального капіталу, що забезпечує кращу динаміку доданої вартості та більші доходи. Інтелектуальний капітал розглядається як провідна детермінанта для перспектив ефективної (високодохідної) участі національних економік у *GVCs.*

Зважаючи на відносно непоганий потенціал розвитку інтелектуального капіталу в Україні, доцільно використати ці можливості для активізації стратегічно важливих R&D як чинника включення національних виробництв у GVCs. Зокрема, вже сьогодні можна говорити про реальні кроки у сфері ІТ-індустрії, аерокосмічній галузі, виробництві нових матеріалів тощо.

Надзвичайно важливим залишається питання ефективних форм використання вітчизняного інтелектуального капіталу, при яких інтереси фахівців, держави та бізнесу були б узгодженими, а розподіл отриманих ефектів (вигід) – збалансованим.

Нині *GVCs* є переважно регіонально орієнтованими: домінуюча частка експорту традиційно припадає на сусідні (суміжні) економіки або також на країни певного регіонального утворення (наприклад ЄС, НАФТА та ін.). Значною мірою це залежить від транспортних витрат. Таким чином, тарифна політика на транспорті та глобальні тенденції в цій сфері впливатимуть на географічні вектори розвитку GVCs.

Інституціоналізація неоіндустріального розвитку

Неоіндустріальна модель розвитку має отримати належну інституціоналізацію. Тобто потреба в неоіндустріалізації має бути усвідомлена як суспільна, для реалізації якої необхідні особливі соціальні інститути – правила і норми соціально-економічної поведінки, втілені через відповідні структури, організаційно-комунікаційні зв'язки, законодавчо-нормативне забезпечення (у класичному розумінні соціальні інститути виступають як набір формальних правил, неформальних обмежень та механізмів їх примусового здійснення).

Основна мета інституціоналізації – адаптація (або руйнування) традиційних та цілеспрямоване формування нових для українського суспільства інститутів, ефективних з точки зору досягнення сучасних цілей національного та глобального соціально-економічного розвитку.

Головна проблема інституціоналізації взагалі та нинішньої зокрема полягає

в досягненні більш-менш гармонійного розвитку всіх складових системи соціальних інститутів. Найбільшим гальмом можуть стати повільні зміни неформальних інститутів, які традиційно більш суттєво позначаються на характеристиках процесів розвитку, оскільки є більш інерційними. З іншого боку, як свідчить новітня українська практика, проблема створення дієвих (ефективних) механізмів превалює над проблемою створення формальних інститутів (насамперед – законів).

Вищезазначене дозволяє стверджувати про доцільність зосередитися на практиці інституційного забезпечення неоіндустріальної моделі на прискореному оновленні глибинних неформальних інститутів через удосконалення процесів освіти, виховання, культурного розвитку, інформаційної політики.

Як свідчить практика, одна з головних причин ігнорування формальних правил – це їх вироблення без належної взаємодії з відповідними професійними спільнотами, що зумовлює конфлікти економічних інтересів, протиріччя, критичне ставлення до якості законодавчонормативних актів. Тому для поліпшення формальних інститутів неоіндустріального розвитку має бути зроблено якісний прорив у комунікаціях держави, бізнесу та суспільства.

Глобальні процеси XXI ст. позначені суттєвим зростанням динамізму в усіх сферах життя. Це вже призвело і надалі призводитиме до пришвидшення інституційних змін, посилення взаємовпливу різних інституційних систем, а також надає нові можливості для вибору й адаптації найефективніших у національних умовах інститутів, але водночас посилює вимоги до гнучкості системи інститутів, до їх безперервного оновлення.

Висновки. Неоіндустріалізація як сучасна концепція економічного зростання є закономірною реакцією на формування нових викликів, потреб і можливостей, які якісно характеризують нову стадію розвитку світової економіки. Вона відображає об'єктивну необхідність поширення ефективніших форм і методів господарювання, організації виробництва та корпоративних зв'язків, міжнародного торговельно-економічного співробітництва і глобальної конкуренції. Для економіки України, яка тісно пов'язана зі світовою, «неоіндустріальний прорив» до нової якості не має альтернативи, але потребує пошуку власного шляху з урахуванням світового досвіду.

Аналіз промислової політики і практики різних країн свідчить, що моделі неоіндустріалізації вибудовуються на специфічному підґрунті національних цілей, можливостей і вихідних умов. Цим зумовлені відмінності стратегічних цілей і завдань, а також шляхів (напрямів) їх досягнення. Якщо промислово розвинуті країни роблять ставку на інноваційний прорив до техніко-технологічних систем п'ятого і шостого покоління, то країни, що розвиваються, намагаються насамперед посилити промислову складову в економіці (переважно шляхом екстенсивного господарювання) та «протиснутися» у потоки світової торгівлі.

За цільовим змістом перетворень у промисловому секторі України стратегічна мета неоіндустріалізації в Україні полягає у відродженні промислового виробництва як провідної та високоефективної системної компоненти національного господарства і рівноправного суб'єкта новітніх світогосподарських процесів.

Однак довготривалі тенденції кризового характеру, що супроводжують українську економіку майже всі 25 років її державного становлення та ринкової трансформації, надають розв'язанню проблеми неоіндустріальної модернізації підвищеного рівня складності. Його визначають декілька чинників. По-перше, наявність всеохоплюючого переліку соці-

ISSN 1562-109X
2016, № 3 (75)

ально-економічних завдань, що потребують паралельного вирішення за умов їх внутрішньої суперечливості. По-друге, надзвичайно обмежені ресурсні можливості, серед яких найдефіцитнішою стає ресурс часу. По-третє (і це нині є найбільшою специфічною ознакою), суттєве посилення впливу чинників внутрішньополітичної дестабілізації та зовнішніх геополітичних загроз. Тому в Україні переважно економічний зміст проблеми неоіндустріалізації виявляється тісно переплетеним із завданнями внутрішньої та зовнішньої політики, а в перший ряд стратегічних цілей потрапляють не конкурентоспроможність виробництв за ціною та якістю, а забезпечення національної безпеки й економічного суверенітету. Це потребує іншої якості політичних рішень щодо загальної стратегії розвитку національної економіки як на стадії вироблення відповідних програм неоіндустріалізації, так і при здійсненні поточного державного управління.

Ефективна національна модель неоіндустріалізації насамперед має максимально враховувати стратегічні інтереси розвитку держави, суспільства й бізнесу. В Україні доцільно виокремлювати їх у трьох основних аспектах – статусно-безпековому (економічний суверенітет та економічна безпека), геоекономічному (паритетні позиції у глобальному розподілі праці та конкуренції) та соціально-економічної ефективності (екологічність, ефективні ресурсоспоживання та зайнятість).

Для успішності неоіндустріального розвитку, особливо в умовах системних обмежень, необхідна конкретизація його цілей та індикаторів їх досягнення, насамперед, для різних господарсько-управлінських рівнів (макро-, мезо-, мікро-). З урахуванням складності реалізації неоіндустріальної концепції в умовах політико-економічних реалій української економіки важливим принципом організації системних перетворень має стати етапність.

В українській економіці практично вичерпані можливості екстенсивного зростання на основі традиційних факторів (природні та демографічні ресурси, низькотехнологічний експорт, соціально-трудова експлуатація). Домінантою національної неоіндустріальної стратегії має стати масштабне запровадження інноваційних технологій, які забезпечують відчутні ефекти за такими цільовими напрямами, як енерго- та ресурсозаощадження, ресурсоефективність, якість продукції, екологічна безпека.

Нині інноваційна діяльність у промисловості здійснюється переважно в руслі наздоганяючої стратегії. З огляду на комплекс стримуючих умов інноваційної діяльності (обмеженість фінансових коштів, дефіцит часу в умовах суттєвого технологічного відставання), така стратегія промислових підприємств є вимушеною, але певною мірою об’єктивно необхідною на сучасному етапі.

Нова технологічна платформа національної промисловості має спиратися на нано-, біо- та інформаційні технології. З урахуванням обмежених на сьогодні фінансових та науково-технічних ресурсів для прискорення промислових інновацій доцільно використати потенціал активної міжнародної науково-технічної кооперації та інтеграції, активізації високотехнологічного імпорту, концентрації коштів держбюджету на пріоритетних для економіки напрямах R&D.

Досить серйозною проблемою на шляху широкого впровадження інновацій може стати структурна деградація промислового виробництва в Україні через її негативний вплив на обсяги та динаміку інноваційного попиту. У цих умовах очевидною стає необхідність надання стимулюючих імпульсів з боку держави для

пришвидшення структурних змін у промисловості із залученням інструментів науково-технічної, бюджетної, інвестиційної, кредитної політики.

Запровадження неоіндустріальної моделі економічного зростання в Україні потребує особливої уваги до аспекту новітнього позиціонування національної економіки й виробництва у глобальних процесах і структурах економічного співробітництва та конкуренції. Їх вектори та динаміку визначають нині глобальні ТНК переважно у форматі глобальних вартісних ланцюжків (*GVCs*). Одне із стратегічних завдань неоіндустріалізації – створити й ефективно використати конкурентні переваги (на рівні окремих факторів, виробництв, функціонально-територіальних утворень), які б дозволили національній економіці отримати (й утримати) гідні позиції у високодохідних *GVCs*. Пріоритет має бути наданий зміцненню переваг національного інтелектуального капіталу (через нарощування власних R&D та активну участь у міжнародному науково-технічному співробітництві) та організації транспортно-логістичних послуг (з урахуванням просторово-географічних характеристик).

Успішна реалізація неоіндустріальної моделі передбачає високий рівень інституційного середовища, зокрема, утворення на державному рівні управлінських структур, спеціалізованих на розв'язанні завдань стратегічного розвитку на основі адекватних оцінок ситуації, можливостей і комунікацій держави, бізнесу та суспільства.

Подальші дослідження проблем неоіндустріального розвитку в Україні пов'язані з уточненням стратегічних інтересів суб'єктів промислової діяльності, аналізом потенційних можливостей, наслідків та ризиків інтегрування в *GVCs*, обґрунтуванням актуальних напрямів оновлення державної промислової політики.

Література

1. European Competitiveness Report 2014. Helping Firms Grow [Електронний ресурс] // European Commission. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/competitiveness-analysis/european-competitiveness-report/index_en.htm

2. European Commission, Eurostat. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database.

3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A stronger European industry for growth and economic recovery. [Електронний ресурс] / European Commission. – Brussels, 10.10.2012 COM(2012) 582 final. – 33 p. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2012/EN/1-2012-582-EN-F1-.Pdf

4. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. For a European Industrial Renaissance. – [Електронний ресурс] / European Commission. – Brussels, 22.1.14 COM (2014) 14 Final. – 25 p. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014DC0014

5. ЮНИДО. Лимская декларация. Путь к достижению всеохватывающего и устойчивого промышленного развития [Електронний ресурс] /ЮНИДО. – V Генеральная конференция ЮНИДО, Лима - Перу, 2-6 декабря 2013 г. − Режим доступу: http://www.unido.org/fileadmin/user_media_upgrade/Who_we_are/Structure/Policymaking_Organs/Lima_Declaration_RU_web.pdf

6. OECD. Perspectives on Global Development 2013: Industrial Policies in a Changing World: Shifting up a Gear [Електронний ресурс]/ OECD. – Режим досту-

пу:http://www.oecd.org/dev/pgd/COMPLETE-%20Pocket%20EditionPGD2013.pdf

7. Rodrik D. The Return of Industrial Policy [Електронний ресурс] / D. Rodrik // Project-Syndicate. – 12 Apr. – 2010. – Режим доступу: https://www.project-syndicate.org/commentary/the-return-of-industrial-policy?barrier=true.

8. Weiss J. Industrial policy in high-income economies [Електронний ресурс] / J. Weiss // Geneva: International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD) and World Economic Forum. - 2015. – 10 p. − Режим доступу: http://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/02/E15_NewIndustrialPolicy_Weiss_FINAL.pdf

9. Westkämper E. Towards the Re-Industrialization of Europe: A Concept for Manufacturing for 2030 / E. Westkämper // Hardcover, Springer. – 2013. – 119 p.

10. Геец В. Барьеры на пути развития промышленности на инновационной основе и возможности их преодоления / В. Геец // Экономика Украины. – 2015. – № 1. – С. 4-25.

11. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації / Ю.В. Кіндзерський. – К.: НАН України, Ін-т екон. та прогнозув., 2013. – 536 с.

12. Структурні зміни та економічний розвиток України: моногр. / В.М. Геєць, Л.В. Шинкарук, Т.І. Артьомова та ін.; за ред. Л.В. Шинкарук. − К.: НАН України, Ін-т екон. та прогнозув., 2011. – 696 с.

13. Амоша А. Неоиндустриализация и новая промышленная политика Украины / А.И. Амоша, В.П. Вишневский, Л.А. Збаразская // Економіка промисловості. – 2012. – № 1-2. – С. 3-36.

14. Промышленная политика и управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов: концептуальные основы: моногр. / В.П. Вишневский, А.И. Амоша, Л.А. Збаразская, А.А. Охтень, Д.Ю. Череватский; под. общ. ред. В.П. Вишневского и Л.А. Збаразской. − Донецк: НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, 2013. – 180 с.

15. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О.М. Алимов, О.І. Амоша та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка / ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с.

16. Промислова політика як чинник післякризового відновлення економіки України: аналіт. доп. / за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 41 с.

17. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України: аналіт. доп. / О.В. Собкевич, А.І. Сухоруков, А.В. Шевченко та ін.; за ред. Я.А. Жаліла. − К.: НІСД, 2014. – 152 с. – (Сер. «Економіка», вип. 15).

18. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році: аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2015. – 684 с.

19. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України: офіційний сайт. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

20. Основні соціально-економічні показники розвитку України за січень-листопад 2015 р. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/so_ek_r_u/soekru_u/arh_soekru_15.htm

21. The Global Innovation Index 2016. Winning with Global Innovation [Електронний ресурс]. − Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report.

22. The Global Innovation Index 2015. Effective Innovation Policies for Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/content/page/gii-full-report-2015/

23. The Global Innovation Index 2014. *The Human Factor in Innovation* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2014-v5.pdf.

24. World Development Report 2016. Digital Dividends. [Електронний ресурс] // World Bank. – 2016. – Режим доступу: http://www.worldbank.org/en/news/video/2016/02/01/the-economics-of-the-internet

25. The World Bank. Digital Revolution Needs Offline Help to Realize Its Potential [Електронний ресурс] / The World Bank Group, 2016. – Режим доступу: http://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/01/13/digital-revolution-needs-offline-help-to-realize-its-potential

26. EU scientific cooperation with third countries [Електронний ресурс]/ EPRS – European Parliamentary Research Service. – July 2015. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/564393/EPRS_BRI(2015)564393_EN.pdf

27. Bernstein J. International R&D Spillovers Between US and Japanese R&D Intensive Sectors / J. Bernstein, P. Mohnen // NBER Working Paper Series. – 1994. – No. 4682. – 37 p.

28. Coe D. International R&D Spillovers / D. Coe, E. Helpman // NBER Working Paper Series. – 1993. – No. 4444. – 24 p.

29. Guellec D. R&D and Productivity Growth: Panel Data Analysis of 16 OECD Countries / D. Guellec, B. van Pottelsberghe de la Potterie // OECD Economic Studies. − 2001/II. – No. 33. – 24 p.

30. Sakurai N. The Impact of R&D and Technology Diffusion on Productivity Growth: Evidence from 10 OECD Countries in the 1970's and 1980's / N. Sakurai, G. Papaconstantinou, E. Ioannidis // Economic Systems Research. – 1997. – Vol. 9. – No 1. – P. 81-109.

31. Castellacci F. Innovation and the Competitiveness of Industries: Comparing the Mainstream and the Evolutionary Approaches / F. Castellacci // Technological Forecasting & Social Change. – 2008. – Vol. 75. – No. 7. – P. 984-1006.

32. Чебанов О. Оцінка галузевих витрат на дослідження та розробки / О. Чебанов // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – №3(33). – С. 231-235.

33. Гундер А. 2016-й станет решающим для Украины [Електронний ресурс] / А. Гундер // Сайт: Аналитическая служба новостей. – 2015. – 24 дек. – Режим доступу: http://asn.in.ua/ru/news/interview/26497-andrejj-gunder-2016-jj-stanet-reshajushhim-dlja-uk.html?print=y

34. Дрейпер П. Взгляд на мир через цепочки добавленной стоимости [Електронний ресурс] / П. Дрейпер // Экономическая политика: экспертный канал. – 18 янв. 2013 г. – Режим доступу: http://ecpol.ru/index.php/2012-04-05-13-42-46/2012-04-05-13-43-05/484-vzglyad-na-mir-cherez-tsepochki-dobavlennoj-stoimosti

Надійшла до редакції 21.07.2016 р.